

ЛІБЕРАЛІЗМ, АЕШ, ЛІБЕРТАРІАНСТВО: ПУТІВНИК СВОБОДИ

Хто такі ліберали, лібертаріанці чи прибічники Австрійської економічної школи? Чим відрізняються, та що їх об'єднує?

08 лютого 2026 | Австрійська економічна школа | Економічна свобода

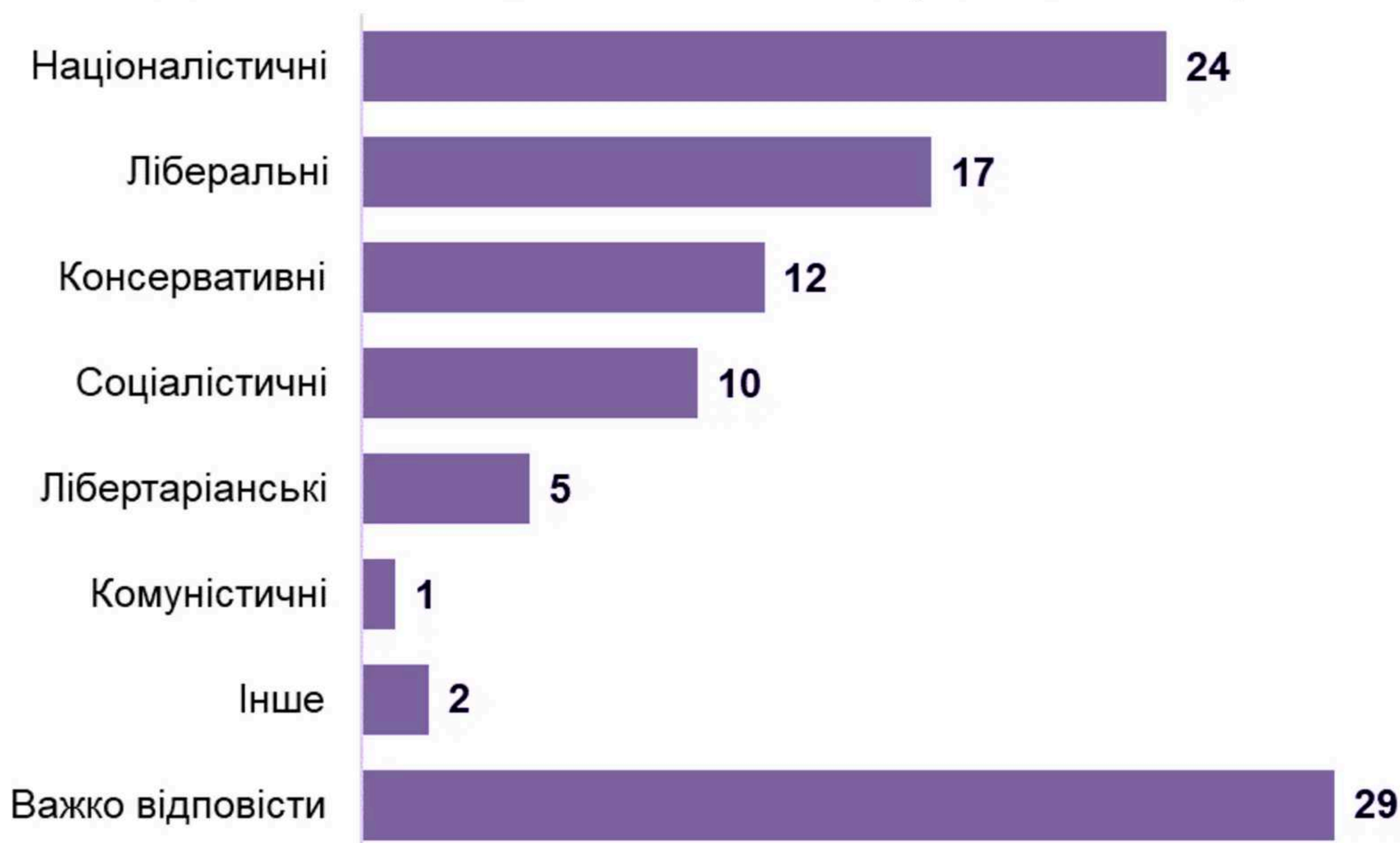
АВТОР: ТЕТЯНА СТРОЙКО

Соціологічне опитування проведене на замовлення ІЛІ восени 2025 року свідчить, що в Україні 17% респондентів вважають свої погляди ліберальними й 5% відносять себе до лібертаріанців. Загалом майже чверть опитаних **у дослідженні** — непоганий результат як для транзитної країни, яка тривалий час сповідувала марксистсько-ленінські принципи.

“Ліберали”, “лібералізм” — більшість людей чули ці назви. Дехто чув про лібертаріанство й навіть про Австрійську школу економіки. Але чи багато людей можуть пояснити, в чому суть і відмінності цих поглядів?

Але розберімося в сутності цих категорій, Можливо ви лібертаріанець, а не ліберал, а може чи взагалі тяжієте до соціалістичної ідеології, хоч і вважаєте себе прибічником свобод?

Ідеологічно-політичні погляди українців, 2025 р.

Джерело: Соціологічне дослідження "Суспільні установки українців: індивідуалізм, колективізм та ідеологія", вересень 2025, New Image and Marketing Group, звіт https://d2c4wny57m91c4.cloudfront.net/Views_of_Ukrainians_individualism_collectivism_ideology_ILI_Research_6bc73d9f22.pdf

ІСТОРІЯ ВИНИКНЕННЯ ЛІБЕРАЛІЗМУ — ХТО БУВ ПЕРШИМ?

Лібералізм не починався з економіки — його ядром була політична філософія та теорія права. Якщо заглибитись в історичний контекст, то зазвичай виділяють два історичні етапи у формуванні та становленні лібералізму:

- 1 Класичний лібералізм (XVII–XIX ст.).
- 2 Сучасний лібералізм (кінець XIX — початок XXI ст.).

У класичному лібералізмі проголошувався культ свободи особистості, тому лібералізм виник як ідеологія звільнення індивіда від свавільної влади держави, церкви та спадкових привілеїв. А політичні ідеї лібералізму були вагомим фактором революцій, що сколихнули Англію та Францію у 17-18 століттях. Політичні ідеї, що певною мірою надихали ці повстання, отримали формальне вираження в працях англійських філософів — **Томаса Гоббса** та **Джона Лока**. Відповідно метою ранніх лібералів було обмежити владу уряду над особою, водночас роблячи її підзвітною перед громадянами.

Щодо економічних доктрин, в цей період (17-18 століття) панівною була меркантилістська теорія, яка розуміла міжнародну торгівлю як гру з нульовою сумою, в якій виграш для однієї країни означав збитки для іншої. Тому національні уряди втручалися, щоб визначати ціни, захищати свою промисловість від іноземної конкуренції та уникати обміну економічною інформацією.

Джерело: Liberalism. <https://www.britannica.com/topic/liberalism>

Згодом меркантилістська теорія зіткнулася з жорсткою критикою фізіократів — групи французьких мислителів XVIII століття, які стверджували, що найкращий спосіб культивувати багатство — це дозволити необмежену економічну конкуренцію. Їхня порада уряду була такою: **«laissez-faire, laissez-passer»**, тобто вони намагалися обґрунтувати принципи невтручання уряду в економічну діяльність.

Надалі ідея була підтримана Адамом Смітом в його праці "**Багатство народів**. Дослідження про природу і причини добробуту націй" (1776). Цей magnum opus є не лише критикою меркантилізму та базисом для розвитку фізіократичної ідеї природного порядку, — в ній Адам Сміт продовжив інтелектуальну лінію, започатковану ще одним відомим ірландським економістом, підприємцем **Річардом Кентіллоном**. Саме він одним із перших систематично проаналізував роль підприємця, механізми формування цін, рух доходів у господарстві та взаємозв'язок між грошовими потоками й виробництвом.

Своєю чергою Адам Сміт обґрунтував, що вільна торгівля вигідна всім сторонам, оскільки конкуренція призводить до виробництва товарів у більшій кількості та кращої якості за нижчими цінами. Він переконував, що надання індивідам економічної свободи обов'язково підвищить добробут суспільства в цілому, але акцентував на, тому що позитивні результати можливі лише за умови функціонування справді вільного ринку. Тоді як будь-які інші домовленості, чи то державний контроль, чи монополія, обов'язково призведуть до регламентації, експлуатації та економічної стагнації.

Поступово вже у XIX столітті класичний лібералізм переходить до фази так званого інституційного оформлення.

ЯКЩО У 17-18 СТ. КЛАСИЧНИЙ ЛІБЕРАЛІЗМ БУВ СПРЯМОВАНИЙ ПЕРЕДУСІМ ПРОТИ АБСОЛЮТИЗМУ ТА СТАНОВИХ ПРИВІЛЕЇВ, ТО У 19 СТОЛІТТІ ЙОГО ГОЛОВНИМ ЗАВДАННЯМ СТАЄ ЗАХИСТ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ СВОБОДИ В УМОВАХ МАСОВОГО ВИРОБНИЦТВА ТА ІНДУСТРІАЛІЗАЦІЇ.

Саме в цей період формуються канони класичного лібералізму, які включають:

- верховенство права;
- конституціоналізм;
- свободу слова і зібрань;
- недоторканність приватної власності;
- вільну торгівлю;
- мінімальну, але правову державу.

Однією з ключових фігур цього етапу є **Джон Стюарт Мілль**, який у своїй праці «Про свободу» (1859) відстоював лібералізм, заснований на принципах запобігання агресії (паціфізму), говорячи про те, що втручання держави у свободу індивіда допустиме лише тоді, коли дії особи завдають шкоди іншим. Цей принцип стає центральним нормативним критерієм класичного лібералізму другої половини XIX ст.

Джерело: Міл, Джон Стюарт. Про свободу та інші есе /// Про свободу / Пер. з англ. — К: Видавництво Соломії Павличко Основи, 2001. — 463 с. — ISBN 966-500-540-5

Водночас **Алексіс де Токвіль**, аналізуючи американський досвід, звертає увагу на нову загрозу свободі — тиранію більшості та м'який деспотизм демократичної держави. Його роботи поступово закладають підґрунтя для майбутньої ліберальної критики масової демократії.

Джерело: Токвіль, А. де. Про демократію в Америці / З фр. пер. Г. Філіпчук, М. Москаленко. — К.: Всесвіт, 1999. — 590 с.

І вже набагато пізніше в 1927 році Людвіг фон Мізес у своїй книзі **«Лібералізм у класичній традиції»** досить жорстко критикує Мілла, звинувачуючи його в «бездумному змішуванні ліберальних і соціалістичних ідей, що призвело до занепаду англійського лібералізму і до підриву рівня життя англійського народу. ... Без ґрунтовного вивчення Мілла неможливо зрозуміти події останніх двох поколінь. Бо Міл — великий адвокат соціалізму.»

Класичний лібералізм у XIX столітті дедалі більше зосереджується не на боротьбі з монархією, а на обмеженні будь-якої форми концентрованої влади, включно з демократичною.

Кінець XIX — початок XX століття стає періодом глибокої кризи класичного лібералізму. Індустріалізація, урбанізація, зростання соціальної нерівності, поява масових робітничих рухів і дві світові війни поставили під сумнів здатність мінімальної держави забезпечувати соціальну стабільність.

У відповідь на ці виклики формується сучасний лібералізм, який починає трактувати свободу не лише як **відсутність примусу**, а і як **наявність можливостей**. Держава дедалі частіше розглядається не тільки як «нічний сторож», а як активний інструмент соціальної політики.

Джерело: Ролз Дж. Політичний лібералізм / пер. з англ. О. Мокровольського. Київ : Основи, 2000. 403 с. (Тут Роулз аналізує, як стабільне та справедливе суспільство може існувати в умовах глибокого плюралізму).

Саме з цього моменту класичний лібералізм і сучасний лібералізм остаточно розходяться, хоча продовжують використовувати спільну термінологію.

Класичний лібералізм — це філософсько-політична доктрина, в центрі якої стоїть індивід як носій невіддільних прав, а держава розглядається як інструмент, а не джерело цих прав. Саме лібералізм став ідеологічним фундаментом сучасних демократій і ринкових економік, і без нього не сформувався б сучасний капіталізм.

КЛАСИЧНИЙ ЛІБЕРАЛІЗМ ТА АВСТРІЙСЬКА ЕКОНОМІЧНА ШКОЛА: ТОЧКИ ДОТИКУ

Австрійська економічна школа (АЕШ) виникає наприкінці ХІХ століття як методологічне та теоретичне продовження класичного лібералізму в економіці, але не як його ідеологічний варіант.

Можна сказати, що Австрійська школа виникла з внутрішньої кризи економічної науки й має тісну інтелектуальну спорідненість з класичним лібералізмом, теоретично обґрунтовуючи ті соціальні інститути, які класичний лібералізм захищав нормативно — питання власності, ринку, контракту.

Заведено говорити, що Австрійська школа економіки бере свій початок у 1871 році, коли Карл Менгер опублікував свою працю **«Принципи економічної науки»** (Grundsätze der Volkswirtschaftslehre). І це факт. Але коріння цієї інтелектуальної традиції набагато глибше. АЕШ у певному сенсі відновила й модернізувала інтелектуальну лінію пізньої економічної схоластики, насамперед мислителів **Саламанкської школи** ХVІ–ХVІІ століть. Іспанські схоласти, такі як **Франсиско де Віторія**, Мартін де Аспількуета, **Луїс де Моліна** розглядали економічні явища через призму індивідуальних оцінок, добровільного обміну та морально-правової легітимності приватної власності. Тому можна говорити про те, що Карл Менгер і його послідовники перенесли цей інтуїтивно-суб'єктивний підхід на рівень системної наукової теорії, сформулювавши суб'єктивну теорію цінності, методологічний індивідуалізм і аналіз ринку як процесу координації дій окремих осіб.

АВСТРІЙСЬКА ЕКОНОМІЧНА ШКОЛА НЕ ПРОСТО ЗАПОЧАТКУВАЛА НОВИЙ ЕТАП ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ, А Й СТАЛА СУЧАСНИМ ПРОДОВЖЕННЯМ ДАВНІШОЇ ТРАДИЦІЇ, У ЯКІЙ ЕКОНОМІЧНИЙ ПОРЯДОК ВИВОДИТЬСЯ З ЛЮДСЬКОЇ ДІЇ, ВИБОРУ ТА ОБМІНУ, А НЕ З ПРИПИСІВ ВЛАДИ ЧИ АБСТРАКТНИХ КОЛЕКТИВНИХ СУТНОСТЕЙ.

Саме Менгер став одним із засновників «маржиналістської революції», яка замінила класичну трудову теорію вартості суб'єктивною теорією цінності, заснованою на концепції граничної корисності. К. Менгер на відміну від своїх сучасників Вільяма Стенлі Джевонса та Леона Вальраса, зосереджувався не лише на умовах рівноваги, а й на самому процесі обміну та ролі знань, часу й очікувань ринкових учасників. Карл Менгер відкидав як меркантилізм, так і марксизм, розвиваючи суб'єктивну теорію цінності та методологічний індивідуалізм, намагаючись пояснювати економічні явища через дії окремих індивідів, а не через агреговані «класи» чи «національні інтереси».

Розвиток школи продовжився у наступні десятиліття завдяки зусиллям другого покоління економістів, найвидатнішими з яких були **Ойген фон Бем-Баверк** та **Фрідріх фон Візер**. Бем-Баверк розширив аналіз Менгера щодо теорії капіталу та виникнення відсотка, а Візер довів, що витрати також є суб'єктивним явищем — ціною втраченої можливості під час вибору.

У ХХ столітті **Людвіг фон Мізес** та **Фрідріх фон Хайек** поглиблюють підходи Австрійської школи економіки, показуючи:

- неможливість раціонального економічного планування;
- роль цін як носіїв розпорошеного знання;
- спонтанний характер ринкового порядку.

Хайєк і Мізес фактично завершують те, що Менгер започаткував як теорію цінності: вони перетворюють Австрійську школу на загальну теорію соціальної координації.

Людвіг фон Мізес робить методологічний крок, який остаточно відділяє Австрійську школу від основного потоку економічної теорії ХХ століття. У своїй фундаментальній праці **«Людська діяльність. Трактат з економічної теорії»** він формулює економіку як частину ширшої науки про цілеспрямовану людську діяльність — **праксеологію**.

Цей підхід безпосередньо перегукується з класичним лібералізмом, адже і там, і там індивід виступає не елементом колективної структури, а первинним суб'єктом соціального порядку.

У статті **«Економічний розрахунок за умов соціалізму»** (1920 р.) Мізес доводить, що за відсутності приватної власності на засоби виробництва неможливі ринкові ціни, а без них — раціональний економічний розрахунок. Це не моральний аргумент проти соціалізму, а епістемологічний, тому що “плановий центр” не має інформаційного інструменту для координації складної економіки. Саме тут простежується глибокий взаємозв'язок з класичним лібералізмом, де обмеження держави впливає не лише з етики свободи, а з меж людського знання.

Фрідріх фон Хайєк продовжив розвивати цей напрям. У статті «The Use of Knowledge in Society» 1945 року він показує, що знання у суспільстві є: розпорошеним, контекстуальним, часто неформалізованим. Ціни виступають механізмом передачі інформації, що дозволяє узгоджувати плани мільйонів людей без централізованого керівництва. Ринок постає як спонтанний порядок, який не був спроектований, але еволюційно сформувався.

Джерело: The Use of Knowledge in Society by Friedrich A. Hayek, <https://www.econlib.org/library/Essays/hykKnw.html>

Цей аспект зближує Австрійську школу з класичним лібералізмом уже на рівні теорії інститутів, коли право, мова, гроші, ринок — не продукти волі законодавця, а результати тривалої соціальної еволюції.

Після Другої світової війни АЕШ перебувала в певній ізоляції через монолітне панування кейнсіанської економіки, але у 1970-х роках почалося її відродження, спричинене отриманням Ф.А. Хайєком у 1974-му Нобелівської премії з економіки та роботами американського економіста Мюррея Ротбарда, які стали бестселерами наприкінці 60-х та початку 70-х років минулого століття - **«Що уряд зробив з нашими грошима»**, «Велика депресія в США» та інші трактати.

Сучасна Австрійська економічна школа пропонує цілісну систему поглядів, яка розглядає економіку не як механізм, що прагне до рівноваги, а як **динамічний процес**, активований підприємницькою діяльністю в умовах невизначеності.

ПРИНЦИПИ АВСТРІЙСЬКОЇ ШКОЛИ ЕКОНОМІКИ МОЖНА ПОРІВНЯТИ З НАВІГАЦІЄЮ СУДНА У ВІДКРИТОМУ МОРІ: ЗАМІСТЬ ТОГО, ЩОБ ВІРИТИ В НЕРУХОМУ ГАВАНЬ (СТАТИЧНУ РІВНОВАГУ), ЕКОНОМІСТИ ЦІЄЇ ШКОЛИ ВИВЧАЮТЬ, ЯК КАПІТАН (ПІДПРИЄМЕЦЬ) ВИКОРИСТОВУЄ ІНСТРУМЕНТИ (ЦІНИ) ДЛЯ КОРИГУВАННЯ КУРСУ В ПОСТІЙНО МІНЛИВИХ УМОВАХ ОЧІКУВАНЬ ТА РЕСУРСІВ.

Отже, класичний лібералізм історично виник як політико-правова доктрина обмеження влади, тоді як АЕШ сформувалася як теоретична відповідь на проблеми економічної науки. Проте у ХХ столітті їхні лінії розвитку сходяться. Класичні ліберали стверджували: свобода необхідна, бо влада має бути обмежена морально й за допомогою права. Австрійські економісти показали: свобода необхідна ще й тому, що інакше суспільство втрачає здатність до координації знань, економічного розрахунку та адаптації до змін.

Австрійська економічна школа стала не політичною ідеологією, а теоретичним фундаментом відродження класичного лібералізму у ХХ столітті, надавши йому наукові аргументи замість лише нормативних тверджень.

ЛІБЕРТАРІАНСТВО: ПОЄДНАТИ КЛАСИЧНИЙ ЛІБЕРАЛІЗМ ТА АЕШ

Лібертаріанство як цілісна політична філософія сформувалася лише у середині ХХ століття, хоча його корені значно глибші. Воно не виникло «з нуля», а стало результатом **радикалізації класичного лібералізму** та одночасного використання теоретичних інструментів Австрійської школи економіки.

Історично цей напрям формується в контексті трьох великих процесів:

- 1 Розчарування наслідками державного інтервенціонізму міжвоєнного періоду.
- 2 Досвіду тоталітарних режимів ХХ століття.
- 3 Інтелектуальної кризи віри у всесилля економічного планування.

Саме в цій атмосфері класичні ліберальні принципи обмеженої влади починають тлумачитися не як прагматичний компроміс, а як нормативний максимум.

Нормативним фундаментом лібертаріанства стає теорія природних прав Джона Лока, згідно з якою до основних невід'ємних природних прав людини належать право на життя, свободу і власність. Якщо для класичних лібералів держава була необхідним інструментом захисту цих прав, то для лібертаріанців вона дедалі частіше постає як їх потенційний порушник.

Якщо етичне ядро лібертаріанство походить від класичного лібералізму, то його економічна аргументація значною мірою спирається на Австрійську школу. Зокрема:

- у Мізеса лібертаріанці запозичують аргумент про неможливість раціонального соціалістичного планування;
- у Хайєка беруть ідею про розпорошене знання та обмеженість централізованого управління;
- у “австрійській” теорії капіталу — розуміння довгострокових наслідків втручання в структуру виробництва.

Найбільш системне оформлення лібертаріанство отримує в роботах Мюррея Ротбарда, який поєднав:

- локківську теорію власності;
- австрійську економіку Мізеса;
- радикальне обмеження держави.

Ротбард **доходить висновку**, що навіть мінімальна держава суперечить принципу добровільності, і обґрунтовує можливість суспільства на основі приватного права без державної монополії на примус.

Лібертаріанство є історично пізнішим, але логічно послідовним продовженням ліберальної традиції. Воно виникає на перетині:

- 1 Класичного лібералізму (етика свободи й природних прав).
- 2 АЕШ (теорія ринкової координації та меж знання).

Л «...Класичний лібералізм поставив питання як обмежити владу, а Австрійська школа економіки обґрунтувала чому централізоване управління не працює. На цьому фундаменті лібертаріанство сформулювало радикальну відповідь: будь-яка примусова влада повинна бути зведена до абсолютного мінімуму або усунена...» 1

ЛІБЕРАЛІЗМ, АВСТРІЙСЬКА ШКОЛА ЕКОНОМІКИ, ЛІБЕРТАРІАНСТВО: ДОСЛІДЖУЄМО ЛОГІЧНІ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКИ

Загалом можна сказати, що класичний лібералізм — це базис, філософія, Австрійська школа економіки — це прикладна наука, інструментарій, а лібертаріанство — це активний захист, ідеологічний рух проти сучасних форм етатизму та інтервенціонізму.

Концепція	Сутність та роль (згідно з джерелами)	Зв'язок з іншими елементами
Класичний лібералізм	Політична доктрина, що базується на особистій свободі, приватній власності та обмежені державного примусу.	Є практичним застосуванням теорій, розроблених праксеологією. Історично сприяв промисловій революції через впровадження економічної свободи.
Австрійська школа (Праксеологія)	Теоретична та систематична наука про людську діяльність. Вона є ціннісно-нейтральною (wertfrei) і вивчає лише засоби, а не цілі.	Служить науковим фундаментом та інструментом пізнання для лібералізму. Доводить неможливість соціалізму та ефективність ринку.
Лібертаріанство	Рух за збереження ринкової економіки та повну самовизначеність індивіда. Часто ототожнюється Мізесом з істинним лібералізмом.	Використовує висновки Австрійської школи для спростування інтервенціонізму та соціалізму. Захищає «першопринципи» свободи проти державного всевладдя.

Важливо зрозуміти, що класичний лібералізм, Австрійська школа та лібертаріанство — це не три окремі острови й не взаємозамінні, не тотожні поняття, а швидше три етапи інтелектуальної еволюції, де кожен наступний поглиблює та радикалізує попередній.

Класичний лібералізм як ідеологія виник як відповідь на політичний абсолютизм та становий деспотизм. Його головним досягненням було впровадження конституційних обмежень державної влади і створення правового поля для індивідуальної свободи. Проте класичні ліберали ще не мали повноцінного теоретичного апарату для пояснення економічних процесів — вони спиралися переважно на емпіричні спостереження та інтуїцію щодо переваг вільного ринку.

Австрійська економічна школа як наука заповнила цю прогалину, надавши систематичне теоретичне обґрунтування тим інституціям, які класичний лібералізм захищав інтуїтивно. Водночас важливо наголосити, що АЕШ — це наукова течія, а не ідеологія. Вона не вказує, як має бути, а лише пояснює, що буде, якщо застосувати ті чи інші політичні рішення, або економічно-фінансові інструменти. Саме тому австрійські економісти можуть дійти різних політичних висновків на основі використання однакової теорії.

Лібертаріанство як світогляд синтезує обидва підходи: воно бере етичний фундамент з класичного лібералізму (теорія природних прав), економічну аргументацію — з Австрійської школи, і виводить з них радикальний висновок. Якщо держава є потенційним порушником прав, а економічна ефективність досягається через добровільний обмін, то чому взагалі потрібна державна монополія на примус?

Однак між цими трьома концепціями існують і принципові розбіжності:

Щодо держави:

- Класичний лібералізм визнає необхідність держави як «нічного сторожа», що захищає права та виконує деякі базові функції;
- Австрійська школа не формулює власної теорії держави — вона лише показує наслідки різних форм державного втручання;
- Лібертаріанство ставить під сумнів саму легітимність державної монополії на насильство, пропонуючи альтернативні механізми захисту прав.

Щодо методології:

- Класичний лібералізм спирається на історичний досвід, моральну філософію і правові принципи;
- Австрійська школа використовує дедуктивну логіку, праксеологію та аналіз людської діяльності;
- Лібертаріанство поєднує обидва методи.

Щодо соціальних питань:

- Класичний лібералізм допускає певний прагматизм і компроміси з державою добробуту;
- Австрійська школа не займає нормативної позиції щодо перерозподілу, лише аналізує його наслідки;
- Лібертаріанство категорично заперечує примусовий перерозподіл як порушення прав власності.

Про важливість термінів. “Лібералізм” походить від французького слова “libéralisme”, в основі слова є чітка кореляція зі словом “свобода”. Варто зрозуміти, що часом коли сучасні політики називають себе «лібералами», вони часто мають на увазі щось кардинально інше: підтримку активного державного втручання, перерозподіл доходів, регулювання економіки. Це не еволюція класичного лібералізму, а його заперечення. У США, наприклад, “лібералами” називають представників Демократичної партії, які по суті сповідують соціалістичні погляди. Деякі політики відносять себе до лібералів, не цікавлячись класичними науковими канонами.

Сьогодні, коли хтось каже «я — ліберал», варто уточнити: класичний чи сучасний? Бо різниця між ними така ж велика, як між Адамом Смітом та Джоном Мейнардом Кейнсом.

А якщо хтось вважає, що індивідуальна свобода є абсолютним пріоритетом, що держава має бути жорстко обмежена, а ринок — максимально вільний, то, можливо, він не просто ліберал, а лібертаріанець, навіть якщо раніше не чув цього слова і не розуміє його значення.

ВИСНОВКИ

Класичний лібералізм, Австрійська економічна школа та лібертаріанство — це три різні, але тісно пов’язані інтелектуальні традиції, що формують єдине поле захисту індивідуальної свободи та обмеження державного примусу.

Головна відмінність між ними полягає не у суперечності, а в глибині радикалізму. Бо класичний лібералізм каже: «Обмежте владу держави». Австрійська школа обґрунтовує чому це необхідно з економічної точки зору, а лібертаріанство запитує: «А навіщо взагалі потрібна держава?»

Розуміння цих відмінностей критично важливе для України. Коли ми говоримо про реформи, про побудову вільного суспільства, про обмеження корупції та бюрократії — ми повинні чітко усвідомлювати, з яких принципів виходимо. Бо сучасний соціальний лібералізм, що домінує на Заході, пропонує зовсім інший шлях — більше держави, більше регулювання, більше перерозподілу. І якщо ми не зрозуміємо різниці, то наслідуватимемо не Адама Сміта і Людвіга фон Мізеса, а тих, хто привів Захід до державного інтервенціонізму.

Тому знання історії та сутності цих ідей — це не абстрактна інтелектуальна вправа. Це інструмент для усвідомленого вибору майбутнього України. І цей вибір — між свободою та примусом, між ринком та плануванням, між індивідуальною відповідальністю та державним патерналізмом.

Свобода — це не подарунок держави. Це наша природна властивість, яку ми маємо право захищати. Класичний лібералізм, Австрійська школа економіки та лібертаріанство — це три різні інструменти цього захисту, три різні способи обґрунтувати одну просту істину: людина належить собі, а не державі.

Всі аналітичні матеріали Міжнародного Інституту Свободи (ILI) на офіційному вебсайті www.libertyinstitute.org доступні для вільного вивчення, цитування та поширення з релевантним посиланням на джерело.